

Petőfi lakásai Egerben és Budapesten.

II.

Petőfi pesti legénylakásai.

etőfi Sándornak körülbelül tíz, pontosan tudott lakása volt a fővárosban, ezek közül hetet legénykorában lakott. A nagy magyar lírikus lakásainak összefoglaló ismertetését 1898-ban legelőször Baróthi Lajos dr. tette közzé, akinek egyébként lelkiismeretes megállapításai közül egyesek ma már részben elavultak és helyesbítésre szorultak. Petőfi életének labirintusát követve, nyomról-nyomra járva, ál-

lapítsuk meg itt, hogy melyek voltak azok a pesti hajlékok, ahol a költő legényéletét töltötte.

Petőfi Sándor tízéves korában került először Pestre és itt két tanévet töltött. 1833–34-ben a luteránus, 1834–35-ben pedig a piarista gimnázium növendéke volt és mint diák, valami józsefvárosi házmesternél lakott, de hogy hol és kinél, az ismeretlen. Gyermekkorának emlékét még életben őrzi azonban a piarista tanterem, ahol százkilencvennegyedmágyával birkózott a klasszikus latin nyelv szigorú szabályaival Nagy Márton professzor vezetése alatt. Az a tanterem, ahol Petőfi tanult, ma a népjóléti miniszterium székhelye. Két rabitz-fallal három egy-egy ablakos szobára osztott helyiség ma a Petőfi-iskola-terem, melynek ablakai éppen a Dunapartra néznek, a Petőfi-térre, ahol a költő szobra áll.

A költő 1835-ben elkerült Pestről és csak 1839-ben tért vissza a fővárosba a selmeci lyceumból Egy-ideig statisztika a Nemzeti Színháznál, majd Asszonyfára került, azután katonának csap fel. Amikor a katonalehetől megszabadul, vándorszínészkedik és csak hébe-hóba néz fel Pestre. 1843 nyarán költözik be a fővárosba első legénylakásába, Fekete Lajos barátjához, a régi Stáció-utca, most Baross-utca 3. szám alá, ahol azonban csak néhány hetet tölt. Petőfi ez első legénylakásának ma már nyoma sincs. A régi épület helyén négyemeletes héralpota áll, mely Teleky Jenőné grófné tulajdona. Özvagy Szlávikné, aki a háznak már ötven év óta gondozója és aki már a régi házban is felügyelőnő volt, azt mondja, hogy a régi Petőfi-házat huszonhét évvel ezelőtt bontották le. A hajdani ház ugyanazt a számot viselte, mint a mai: a 3-as számot.

Julius havában lakásadó barátja, Fekete Lajos, Pozsonyba költözött és így Petőfi kénytelen volt új lakás után nézni. A régi Ország-úton, a mai Múzeum-körút 33. számú ház helyén állott az az épület, szemben a Nemzeti Múzeummal, ahol a költő szobát bérelt. Az idő vasfogai alatt megrozszant ódon házat körülbelül negyven-ötven éve Lenhossék Mihály orvosprofesszor restauráltatta. Majd a Pscherrer-család tulajdonába ment át a ház.

A régi Hatvani- és Magyar-utcák sarkán álló Kölber-féle ház második emeletén volt Petőfi Sándor negyedik ismert pesti legénylakása. Ennek a háznak a helyén ma az Astória-szálló épülete emelkedik. A ház jelenlegi tulajdonosa elmondotta, hogy a régi Petőfi-házat édesatyja 1886-ban vette meg Kölberéktől. A meglévő két emeletre még egy harmadik emeletet építtetett, de egyébként minden az eredeti állapotban maradt, így a folyosóra nyíló, négy lépés hosszú és három lépcső széles Petőfi-szoba is, mellet szűllei fürdőszobának rendeztek be. Amikor Baróthi Lajos, Petőfi lakásainak történetírója, ott járt, lomfár volt a Petőfi-szoba. E kis lakásának zordon hangulatát a Naphoz című költeményének borongósságában örökíti meg a költő. Itt írta egyébként Petőfi a János vitézt és a Helység kalánácsát is. Utóbbi művét nem említi fel az az emléktábla, melyet az

Astoria-szálló falán helyeztek el. Petőfi ehelyütt 1844 szeptember 29-től 1845 január 28-ig tartózkodott. A régi Kölber-Takács-házat 1911 augusztusában bontották le és 1913-ban épült fel helyén az Astoria palotája. A szálló-épület falán elhelyezett centennáris emléktábla a háztulajdonos véleménye szerint, de a mi véleményünk szerint is nem olyan helyen van, mely a történeti hűségnek megfelelne és ezenkívül olyan rejtett a helye, hogy szinte kegyeletlen. Ha a Magyar-utcai épületsarokba rögzítették volna, százszor inkább szembeszökne. És a topográfiai hűségnek is pontosabban megfelelne. Igaz ugyan, hogy a Petőfi-szobának nem volt utcai ablaka, de a szobatest a Magyar-utca felé huzódott.

Petőfi 1845 január végén pár hétre Vachott Sándorékhoz költözött, a Kecskeméti-utcai Wenckheim-házba. Ez volt Petőfi ötödik pesti legénylakása. Abban a szobában lakott, melyben előzőleg Csapóné. Itt, ebben a szobában hunyt el váratlanul Csapó Etelka, akihez való szerelmét örökéletű sorok őrzik. Az eredeti Wenckheim-ház ma már nincs meg. Helyén bérkaszánya emelkedik, mely Wenckheim Géza gróf tulajdona, a Kecskeméti-utca 2. szám alatt. Schaffer Márton, egy kedves öregur, ki már huszonhat esztendeje gondozza a házat, meséli, hogy a régi épület, melyben Petőfi lakott, kétemeletes volt, hátul istállókkal. A volt ház legrégebb lakójától, az 1906-ban nyolcvankétéves korában elhunyt Fábry Józsefnél hallott egyet-mást Petőfinek a házbanlakásáról. A költő István bátyja Fábryné atyjánál, aki mézszáros volt, szolgált, mint székálló legény. Fábryné atyja Petőfi Istvánt lópatkóval körített elefántcsontmívű, óraláncdísznek szolgáló bikafejjel lepte meg. Ezt az emléktárgyat Petőfi István gazdája lányának, Fábry Józsefnének ajándékozta, Fábryné pedig Schafferre hagyta, akitől azonban órától együtt ellopák.

Amikor Petőfi Sándor a Pesti Divatlap szerkesztőségéből 1845 április 1-én megvált, a Felföldre utazott és onnan csak június végén került vissza Pestre. Rövid itt-tartózkodás után újból vidékre ment: Kunszentmiklóásra, majd Borjádra és Szalkszentmártonba. Szeptember havában újból felköltözött a fővárosba Váradi Antal nevű barátjához, aki a Hatvani-utca 6. szám alatt lakott. Ennek a háznak a helyén ma a Kossuth Lajos-utca 10. számú épület áll. Kis földszintes, udvari, földes szobában, albérletben lakott itt Petőfi Takács csizmadianál. Ez időtájt került ki a Rókusból a lábbadozó Tompa Mihály, akit szintén magukhoz vesznek lakótársnak, de aki 1846-ban, amikor bejei pappá választották, elköltözött tőlük. Februárban, márciusban, majd május és júniusban újra faluzik Petőfi. Barátja, Váradi Antal 1846 júliusában megnősül, s Petőfi egyedül marad a szűk kis udvari hajlékban, mely sorrendben a hatodik legénylakás. A ház Koch Jakab tulajdona volt, később Koch Gyulára, majd Koch Emma, férjezett Morlin Imrénére szállott örökül. A régi házat 1896-ban és 1897-ben lebontották, majd újraépítették. Jelenlegi tulajdonosa a háznak Neruda Nándor, aki 1910-ben vette meg azt a Morlin-örökösöktől.

Már a Szendrei Julia iránt érzett égő szerelem uralta Petőfi lelkét, amikor először életében önálló albérllővé lett. A Hatvani-utcában a régi 4-es számú házban, amelynek helyén ma a Kossuth Lajos-utca 6. számú épület áll, bérelt magának egy udvari szobát a második emeleten, Friebeisz Istvántól. Petőfinek ez a hetedik lakóhelye a régi Jankovics-házban volt, amint azt Petőfi maga jelenti Telemi Sándor gróf barátjának 1846 december 29-én, majd 1847 február 5-én kelt leveleiben: „Lakásom, Hatvani-utca, Jankovics-ház 585. szám, második emelet.” Ennek a hajléknak, utolsó legénytanyájának emlékét „Karácsonykor” című költeményének hangulata örökíti meg. Ez az utolsó legénytanyája szemben állott a még ma is eredeti állapotában meglévő ősi Horváth-, most Pálffy-palotával. A Petőfi emlékével megszen-

telt Jankovics-házát Eischer Péter, a ház tulajdonosa, 1897-ben bontatta le, majd építtette ujja. A ház jelenleg Nagy Kálmán egyenruházati szabómesteré. Ez a hetedik, feltétlenül hiteles hajléka a legény Petőfinek.

III.

Petőfi Sándor három pesti családi otthona.

Petőfi Sándor 1844 kora tavaszától 1849 július 1-ig állandó pesti lakos volt. Amikor 1847 szeptember 8-án egybekelt Szendrei Juliával, véget ért bohém leányélete és családi tűzhelyet alapít Pesten. Mint nős ember, rövid időközben három helyen lakik. Az első lakás, ahova hitvesével beköltözik, a Dohány-utca 378. szám alatt van, amely később 16-os jelzést kap. Ez a Petőfi-ház ma már nincs meg. Egyemeletes, kertes kis épület volt az a ház, amelyben Petőfi első családi otthonát megteremtette. Egressy Gábor szerezte meg neki ezt a hajlékot, aki erről 1847 augusztus 7-én a következő sorokban értesíti Sándor barátját: „Szállást már fogadtam számokra. Közél van hozzánk, a Dohány-utcában, Schiller-ház, I. emelet; most Kozmovszky lakik benne, a Marcibányi prefektusa. Három utcai szoba alkovval, előszoba, gazdasági, konyha, stb. 650 v. forintért”. Az elsőemeleti lépcsőházból üveges benyílón át lehet bejutni a lakás előszobájába, ahonnan három ajtó tárul. A bejárattal szemközti lévő ajtó egyablakos szobába nyílt, a jobbkéz felőli ajtó a konyhába, a balkéz felőli pedig a hálószobába, mely egybefüggött a baloldali kétablakos szobával. Innen nyílt egy kétablakos szoba, melyben Jókai Mór lakott, mint Petőfiék alférfője.

Petőfiék a költői mézesetek után, 1847 november elején érkeznek meg Pestre. Az „erdői tündér”, Szatmár vármegye elkényeztetett gyöngye és ünneplést szépsége nagyot nézhetett, amikor a költői kastély ábrándvilága után átlépte a Dohány-utcai hajlék küszöbét. Petőfinek ez az első egyszerű családi otthona a költő életében a legnevezetesebb események tanuja. Idehozza hitvesét, itt lakik velük Jókai, itt tanácskoznak a márciusi tizek, itt szövegezik meg Jókai szobájában a márciusi 12 pontot; Petőfi, Jókai, Vasváry és Bulyovszky. Itt születik meg a „Talpra magyar”, innen indulnak március tizenötödikén kora reggel a Pilvax-ba, a szabad sajtó győzelmének ünnepe. Históriai emlékektől patinás ez a Dohány-utcai Petőfi-tűzhely, melyhez csak egyetlen összhangrontó esemény fűződik: a szabadszállási rut választási vizsgálés keserősége, amikor csellel és erőszakkal Nagy Károlyt, a szabadszállási református lelkész fiát, jelentették ki követnek Petőfivel szemben.

És ezt a nagy költő emlékeitől megszentelt hajlékot 1904-ben lerombolták. A kegyeletlen pusztítás ellen nem emelt vétőt egyetlen illetékes hatóság sem.

Miskolci tanár koromban beszélt el nekem Lécavay József, a költő, akkor Borsod vármegye főjegyzője, hogyan látogatta meg Tompa Mihállyal Petőfit 1848-ban Dohány-utcai lakásán. „Petőfi ifju nejevel — mondotta — a Dohány-utcában lakott. Az emeleten tágas terembe jutottunk. A szoba, ahova beléptünk, még alig volt ellátva némi butorral. Senkit sem találunk benne. Azután a baloldalra nyíló ajtón kopogtattunk. „Szabad” hangzott. Benyitottunk. Petőfi egy kanapén az asztal mellett ült nejevel, kinek derekát balkezével átölelte tartotta. Jobbjában könyv: „Shakespeare”. Petőfi komor arccal rivalt rám: „A fene hordoz benneteket ilyenkor!” A tulérezékeny Tompának szívébe nyíllalott a szó. Csak éppen, hogy bemutatja Petőfinek Lévyait, kivel azután a költő szívélyesen parolázott. A társalgás rövid és főként Tompa részéről hideg, mert Tompa nem talál mentséget a zord fogadtatásra. Amikor már elhagyták a költő hajlékát, Tompa utközben indulatosan kesereg és többször hangoztatja, hogy Petőfi „csak azokat türi, kik előtte föltétlenül meghajolnak és meghódolnak”.

A Dohány-utcai Petőfi-hajlék kispolgári csöndjébe nagy esemény visz élénkséget 1893 február 7-én. Jókai Mór, a költőfejedelem keresi föl Baróti Lajosnak társaságában azt a hajlékot, melyet mint hu-

szonhároméves ifju hagyott el és amelyet most mint hetvenéves öregember lát viszont. Helyszíni szemlét végeznek. Jókai hosszasan mereng minden helyiségben. Megjelöli a butorok helyét. — „Itt állt Petőfi íróasztala, a két ablak között — mondja — és itt volt a könyvszekrénye”. A hálófülkét Petőfi dolgozószobájától elválasztó üvegfalat, a szárnyas ajtókat, mindent régi ismerősökként köszönt. Minden úgy van még itt, mint volt régen. Csak a butorok változtak meg és az emberek, akik azok a falak között élnek, melyek még látták Petőfit költői hirneve delelőjén. Jókai főleg a hajdani szobájában érzékenyedik el. Öreg szívében fölvilanó ifju tűzzel beszél a márciusi napokról és megjegyzi, hogy Petőfi lakásának legértékesebb része a könyvtár volt, telve diszkótesű angol és francia remekírókkal. Íróasztalán Béranger mellszobra állott, szobája falain körös-körül a francia forradalom főszereplőinek arcmásai: Mirabeau, Danton, Marat, Corday Sarolta, stb. és közöttük szinte pironkodik Arany János szelíd arca. A francia forradalom vezéreit ábrázoló metszeteket Petőfi egyenesen Párizsból hozatta.

Jókai Mór Petőfiéktől körülbelül pünkösdi időtáján távozik el. Vörösmarty megtámadtatása miatt egyre feszültebbé váit köztük a viszony, melynek el-mérgesedéséhez hozzájárult, hogy Petőfi nem látta szívesen Jókai Mór szerelmét Laborfalvy Róza iránt. Jókait nem egyszer Laborfalvy Mórának gunyolja. Megválásuk után utoljára Budavár bevételének ünnepi lakomáján találkoztak, amikor pohárköszöntőt mondtak azokra, akik meghaltak és akik még meg fognak halni a hazáért.

Dohány-utcai otthonukból, ahol kilenc hónapot töltöttek, 1848 augusztusában költöznek át Petőfiék második családi otthonukba: a régi Lövész-utca és Bástya-utca sarkán lévő Szupp József-féle egyemeletes ház emeletére. Ez a ház ma háromemeletesre magasodott. De első emelete megmaradt és azonos a most Királyi Pál-utca 18. és Bástya-utca 23. szám alatt lévő épülettel, mely előbb Koronghy Henrikné, született Kabdebó Auróra, később Keleti Ernő tulajdonába ment át.

Petőfi Sándor és hitvese talán két hónapig tartózkodtak a második hajlékukban, mely még ma is fennáll, sőt talán ugyanugy, mint akkor volt. Biztos és pontos topográfiáját adni Petőfi lakásának nem tudjuk, mert csak zavaros legendák őrzik az emléket. A költő harmadik és utolsó családi otthona a régi Kerepesi-ut és Sip-utca sarkán álló Marcibányi-ház, a benne lévő antik Megváltó-gyógyszertárral és artiztikus kapualjával, ma is stilus képvisel a fővárosi házak uniformizált kötömkélegében. Baróti Lajos Petőfi lakásairól írott munkájában csak futólag jelzi ezt a Petőfi-hajlékot. Mindössze a pár szóban: „Második emelet, jobb sarok, két utcai és egy udvari szoba”. Az építészeti érdekességzámába menő Marcibányi-házat Marcibányi István, csanádi alispán, udvari és titkos tanácsos, a nemes emberbarát és irodalmi mecénás építtette. Jelenleg Holitscher Szigfried dr. közigazgató tulajdona. Ott, ahol hajdan Petőfi lakott, ma az Állatkereskedelmi és Bizományi Részvénytársaság irodája és Hódusz Pál nőiszabó lakása van. A bizományi iroda ajtószáma: 10/a, a nőiszabóé pedig 10. Először Hóduszékhoz nyitunk be. A konyha, mely műhely is, kétablakos udvari helyiség, napfényes, tiszta. Szemben a bejárattal kis ajtó vezet a két részre osztott nagy szobába, mely Hódusz mester lakása. Hódusz harminkétéves, derék, komoly munkásember, aki ötvennyolc hónapot töltött a fronton és teljesen át van hatva attól a büszke tudattól, hogy abban a nemzeti szentélyben lakik, mely Petőfit látta. Elmondja a szabómester, hogy Piskó János, akinél a mesterséget tanulta, huszonhárom évig lakott a Marcibányi-házban és már akkor figyelmeztette őt a ház nevezetességére. Az Állatkereskedelmi és Bizományi Részvénytársaság hivatalos helyisége a hajdani nagy szoba második fele és az ebből nyíló keskeny, kis fülké, mely valószínűleg Petőfi hálója volt. A nagy szoba második része két utcai ablakos helyiség. A

sodik emeleti öt első ablak volt Petőfié. Politzer Bódog igazgató megjegyzi, hogy több külföldi járt már ezen a helyen és fejüket csóválták afelett, hogy a nemzeti kegyelet mennyire megfeledkezett erről a hajlékról, mely Petőfi utolsó pesti lakása volt.

A Megváltó-gyógyszertár jelenlegi tulajdonosa elmondotta, hogy a patika első gazdája, dr. Müller Bernát, amint azt mesélte, gyakran látta Petőfit, amint kardját csörtetve, honvédtiszti uniformisban felsietett a lakásába, mely előtt a folyosón üldögélt Petőfiné, kocsiban ringatva Zoltán fiát és könyvet olvasgatva. Müller Bernátnak ezt a vallomását megerősítheti: Müller Kálmán bíró, a kiváló orvostudós és a nyolcvanéves Reismann Miksa, az elhunyt Müller gyógyszerész bizalmasa.

Budavár ostromának idejében, 1849 májusának második felében költözött be Petőfi a Marcibányi-házba, ahol mindössze negyven napig lakott és ahonnan 1849 július 1-én távoztak el, amikor az orosz betörés hírére riadt fel Pest. Feleségét, fiával együtt, Mezőberényben helyezte el Petőfi, azután elindult segesvári végzete felé.

A költő utolsó pesti hajlékának emlékét a kegyelet parancsára, táblával kellene megjelölni. Talán ezzel a szöveggel: „Ebben a XVIII. századból való Marcibányi-féle házban lakott Petőfi Sándor nejevel,

Szendrel Juliával és Zoltán fiukkal, Budavár győzelmes ostroma idejétől: 1849 májusától, 1849 július 3-áig a második emelet jobbsarkán levő lakásban. Ez az utolsó pesti és végső családi tűzhelyük, az egyetlen még teljes épségben megmaradt otthonuk. Innen indult Petőfi 1849 július 3-án a segesvári csataterre, hol július 31-én testileg eltűnő, halhatatlan lángszelémé immár világhódító örök harcát vívja dicsőségese, nemzete fensőbbeségei igazaiért“.

Baróti Lajos, a múlt század kilencvenes éveiben indított harcot szóban és írásban azért, hogy a Dohány-utca 16. számú épület, Petőfi egyik családi otthona a nemzet köztulajdonává váljék. És mi lett az eredménye nemes buzgalmanak? Az épületet 1904-ben zavartalanul lerombolták. A nemzeti kegyelet kötelessége örködni azon, hogy ugyanez a sors ne érje Petőfi utolsó és még ma is épségben feunálló családi otthonát. Nyilvánítottassék hat törvényben országos műemléknek a régi Marcibányi Petőfi-ház. Lássák el emléktáblával, sajátítsa ki az állam és örökbérletképpen ruházza annak kezelését, fenntartását a Petőfi-Társaságra, mely viszont telepítse oda a Petőfi-ereklyemúzeumot. Ha az állam e kívánságot pénzügyi okokból nem teljesíthetné, a magyar társadalomnak kellene kezébe venni az ügyet és lehetővé tenni azt, hogy a Marcibányi-ház a Petőfi-relikviák őrzője legyen.